

Tribuna

s u p l i m e n t

EDUCAȚIONAL

NR. 3 | 2006

I a o a n i v e r s a r e :

Cincizeci de ani postbelici de predare a limbii și literaturii engleze la UBB

Catedra de Engleză la ceas aniversar

Virgil Stanciu

A idoma pelerinilor lui Geoffrey Chaucer, care, în aprilie, când prin venele naturii începe să curgă seva unei vieți noi, se simt furnicați să plece în pelerinaje, spre Cluj au pornit la începutul lunii nenumărați călători. I-a pus în mișcare faptul că în 2006 se împlinesc 50 de ani de la reluarea predării limbii și literaturii engleze la Cluj la nivel academic. Cu acest prilej, Catedra de Limba și Literatură Engleză a Facultății de Litere a UBB a organizat ediția a patra a Conferinței naționale (cu participare internațională) *Constructions of Identity* ("Construcții ale identității"). Această conferință tematică are deja o identitate bine stabilită, ea fiind ținută cu regularitate din doi în doi ani, din anul 2000. Răspunsul angliștilor și americaniștilor din centrele universitare mari și mici la invitația noastră a fost mai mult decât entuziast: s-au înscris să participe peste 160 de persoane, dintre care circa 120 au pus efectiv piciorul în urbea someșană. Prima parte a evenimentului a avut loc joi, 6 aprilie a.c., la "Piramida" Casei Universitarilor, unde vechii colegi și prieteni, dar și universitarii tineri sau doctoranzii, s-au revăzut și au schimbat o vorbă și un salut la un tradițional 'gin and tonic' și o gustare. Odată rezolvate problemele de logistică, vineri, 7 aprilie, Conferința a început dimineața devreme în amfiteatrul "Shakespeare" al Facultății de Litere, frumos pavoazat la un capăt cu portretul bardului de la Stratford on Avon (vezi și corpul revistei *Tribuna*), iar la celălalt cu portretul fondatorului interbelic al Catedrei la Universitatea "Ferdinand I", profesorul Petre Grimm. Frumoase cuvinte de salut, care s-au referit atât la tradiția academică a UBB cât și la tema generală a conferinței, au rostit Decanul Facultății de Litere, prof. dr. Mircea Muthu, și Prorectorul UBB cu relațiile internaționale, prof. dr. ștefan Oltean (membru al Catedrei sărbătorite). Actualul șef al Catedrei, prof. dr. Virgil Stanciu, a rostit apoi alocuțiunea "English in Transylvania", de fapt un succint istoric al predării limbii engleze pe meleagurile ardelenice, cu osebire la Cluj, insistând asupra personalităților și contribuțiilor celor doi mari profesori-angliști care au activat aici, Petre Grimm în perioada dintre războaie și Mihail Bogdan după 1956, dar și asupra contribuției hotărâtoare a școlii anglistice clujene la diseminarea predării englezei în Ardeal și pretutindeni în țară.

Totodată, el a dat citire unui emoționant salut primit de la catedra similară a universității "Al. I. Cuza", unde, după reînființarea ei din 1963, au predat mulți absolvenți de Cluj. După prima pauză de cafea, lucrările au continuat în plen, participanții putând asculta salutarile și prezentările științifice ale unor profesori cunoscuți și apreciați la nivel național și internațional: Alexandra Cornilescu (Universitatea din București), ștefan Oltean (UBB), Aba Pârlog (Universitatea de Vest din Timișoara), Odette Blumenfeld (Universitatea "Al. I. Cuza", Iași) și ștefan Avădanei ("Al. I. Cuza", Iași).

Lucrările Conferinței au continuat pe secțiuni în după-amiaza zilei de 7 aprilie și în dimineața celei de 8. Au fost abordate (prin felurite metodologii critice și de cercetare) subiecte dintre cele mai interesante și variate din domeniul precum literaturile britanică, americană, irlandeză și canadiană, lingvistică generală și aplicată, ELT (English Language Teaching), științele comunicării, postmodernismul literar, literatura postcolonială, multiculturalismul, studiile culturale, relațiile literare și culturale româno-anglo-americane etc. Vorbitorii au apreciat nivelul bun al majorității lucrărilor, discutând vii, uneori în contradictoriu, concepte, viziuni și metode de abordare. Din intervenții a reieșit nevoia ca astfel de întâlniri ale breslei să aibă loc regulat, pentru a facilita schimbul de idei și dialogul colegial, una dintre propuneri (cam utopică) fiind să se organizeze anual o singură mare conferință de anglistică și americanistică pe țară, într-o stațiune de agrement.

Conferința s-a încheiat sâmbătă după-amiază cu o plimbare turistică prin orașul Cluj-Napoca (ghid: prof. Radu Ardevan), favorizat și de o îmbunătățire de ultimă oră a condițiilor meteorologice.

Din istoria Catedrei de Engleză

Virgil Stanciu

În 1956 se relua la Cluj o mai veche tradiție, întreruptă nu atât de tăvălugul războiului, cât de exagerările purist-xenofobe ale perioadei comunismului de nuanță stalinistă: predarea limbii, culturii și civilizației engleze. Mai direct spus, în anul acela în nomenclatorul specializărilor oferite de către Universitatea zisă și "a Daciei Superioare" reapăreau principalele limbi occidentale, care puteau fi iarăși studiate, împreună cu literaturile respective, dar de data asta sub o strictă îndrumare ideologică – calitatea de student la engleză sau franceză fiindu-le, de altfel, acordată numai tinerilor ale căror dosare, analizate în prealabil, se dovedeau a fi "sănătoase". În ceea ce privește engleza (dar și pentru franceză sau italiană), Clujul avea deja o tradiție interbelică destul de solidă; se acumulase o experiență de predare, transmisă discipolilor de profesori ca Petre Grimm, Emil Diaconu și Mihail Bogdan, exista o bibliotecă de specialitate, existau și primele contacte cu lingviști, istorici și literați britanici. Se constituise și un mic corpus de cercetări de limbă și de literatură engleză, de traduceri din autorii britanici clasici și contemporani, datorat universitarilor clujeni. Dar, cu toate că Legea Educației din 1948 insista asupra importanței limbilor străine, Reforma Învățământului a dus la întreruperea acestei tradiții incipiente, unica universitate din țară care și-a păstrat dreptul de a pregăti diplomați în limba și literatura engleză fiind cea din București. Hiatul acesta a durat până în 1955, când predarea englezei a fost reintrodusă în instituturile tehnice și facultățile cu profil științific (probabil după exemplul aliaților de la Răsărit, care au avut, chiar și în cel mai crâncen stalinism, o splendidă școală de anglistică), iar în 1956 s-a putut constitui, la Facultatea de Filologie și Istorie, o Catedră de Engleză propriu-zisă, fiind admiși studenți ce urmăreau obținerea unei diplome în această specialitate academică. Se știe că la vremea respectivă Clujul avea două universități, una de limbă română, una de limba maghiară, și fiecare își avea catedra proprie de engleză. Când cele două universități s-au unit, în 1959, ca să formeze UBB, catedrele de limbi au fuzionat și ele, ba chiar s-a format un conglomerat organizatoric mai mare, Catedra de Filologie Germanică (engleza și germana), structură clonată și de către catedrele înființate ulterior (Iași, 1963, Timișoara, 1964).

Profesorul Mihail Bogdan, născut în SUA și întors pe meleagurile natale cu foarte solide cunoștințe de limba engleză, dar și de literatură și istorie a țărilor de limbă engleză, educat la Cluj și București, doctor în litere al Universității din București, asistent al profesorului Petre Grimm în perioada interbelică, era specialistul cel mai îndreptățit să conducă destinele Catedrei. Deși nu și-a păstrat multă vreme funcția administrativă (ci numai până în 1971, când a fost înlocuit, pe neașteptate, de o ... "locotenentă"), majoritatea celor care și-au făcut studiile universitare și eventual pe cele doctorale sub îndrumarea Domniei Sale îl consideră adevăratul părinte al anglisticii și americanisticii transilvănene, dar nu numai. Profesorul a publicat puțin, adevărata dimensiune a personalității sale de educator constând din farmecul degajat cu care își predă cursurile (îndeosebi pe cele de literatură), din simțul umorului mereu activ și abilitatea de a inventa expresii memorabile, perfect adecvate situației ce se dorea descrisă ori punctată. Există o oarecare rivalitate cu catedra similară din București, dominată de spiritul cartezian al

profesorului Leon Levițchi, vrednic truditon pe câmpiile lexicografiei, stilisticii, cel mai bun shakespeareolog român, dar care nu posedă nici un sfert din carisma profesorului Bogdan. Profesorul Mihail Bogdan se bucura, de altfel, și de recunoașterea internațională, fiind invitat (în timpurile acelea!) să predea la East Texas University și să prezideze o secțiune a Congresului Mondial de Shakespeareologie de la Vancouver (1971). Aidoma maestrului său Petre Grimm, îl pasiona transpunerea în engleză a poeziei românești, în special lirica lui Blaga, la tălmăcirea căreia a migălit totă viața, realizând echivalări extrem de fidele și în aceleași timp izbutite din punct de vedere estetic, dar care n-au putut fi publicate în totalitate decât după 1990. Adevărata sa operă – obișnuia să spună – trebuia căutată în discipolii cu care (datorită faptului că era unul dintre puținii îndrumători de doctorat în specialitatea sa și a noastră) umpluse întreaga țară.

După ce profesorul M. Bogdan s-a transferat intempestiv la nou-înființata catedră de engleză de la Sibiu, funcția de șef de catedră a fost îndeplinită la Cluj (până în 1989) de către Sever Trifu și Ileana Galea. Cel dintâi era cunoscut drept un foarte priceput organizator și în timpul mandatelor sale Catedra a funcționat aproape militarmente. Profesorul Trifu a inițiat celebrele "Festivaluri Shakespeare" (inaugurate, cei drept, în timpul șefiei profesorului Bogdan, dar care, ulterior, au dobândit ritmicitate, ținându-se din doi în doi ani, cu o remarcabilă participare a angliștilor și filologilor din întreaga Românie). Un "Festival Shakespeare" tipic consta din montarea cu studenții a piesei *Visul unei nopți de vară*, o sesiune științifică, o reuniune numită "Rosebud Party", în care se alegea o Miss Rosebud, și o excursie în împrejurimile Clujului. Tot Sever Trifu a propus și condus la Editura "Dacia" o serie bilingvă de opere clasice românești în traducerea unor renumiți specialiști români și străini. Ileanei Galea i-a revenit sarcina ingrată de a conduce Catedra în anii cei mai sumbri ai ceaușismului, lucru pe care l-a știut face cu eleganță și tact. În timpul mandatului ei, accentul a fost pus pe cercetarea științifică, fiind inițiate (și publicate) bine-cunoscutele volume anuale cu studii asupra diferitelor perioade din evoluția romanului englez și american.

După decembrie 1989, caracteristicile perioadei de "tranziție" și-au pus amprenta și pe viața Catedrei noastre – cu alte cuvinte, cele bune au venit amestecate cu cele rele. Orizonturile s-au deschis brusc, aproape toți colegii au putut pleca la specializări și documentări, la lectorate sau cu burse Fulbright. O vreme, Consiliul Britanic și-a intensificat activitatea, deschizând biblioteci, organizând cursuri de vară, conferințe literare,

invitând lumea la specializări. Apoi, interesul pentru România aproape că a încetat. Americanii și-au retras avanposturile încă de la începutul anilor nouăzeci, desființând biblioteca și Centrul Cultural din București (recent re-înființat), nemaiidentificând doritori care să predea în provincia română cu burse de lectorat Fulbright, deplasându-și, în orice caz, interesul spre zona politicii și a științelor societății. Totuși, contactele și acordurile bilaterale cu universitățile din țările vorbitoare de limbă engleză s-au multiplicat, ducând la o augmentare a mobilității studentești și a cadrelor didactice. Informația a devenit aparent mai accesibilă (doar aparent, din cauza prețului ei adeseori prohibitiv). Numărul de studenți a crescut exponențial, făcând tot mai dificilă o predare eficientă și exigentă. Un alt aspect este proliferarea catedrelor și a studiilor de anglistică și americanistică la universitățile "mici" din toată Transilvania (Sibiu, Oradea, Târgu Mureș, Alba Iulia, Baia Mare), ceea ce a dus la pierderea hegemoniei de către Catedra noastră, lucru pe care nu putem spune că nu-l regretăm, în ungherul cel mai tainic al sufletului. Din ultimii cincisprezece ani se cer menționate câteva realizări: Prima Conferință Națională ESSE (European Society for the Study of English), din timpul mandatului dnei prof. Ecaterina Popa, cele patru ediții ale conferinței "Constructions of Identity" (realizate în timpul mandatelor profesorilor Liviu Cotrău și Virgil Stanciu), organizarea și buna funcționare a studiilor de master. Membrii catedrei au devenit specialiști renumiți și apreciați în diferite domenii legate de studiul limbii engleze: traducerea literară (Ileana Galea, Virgil Stanciu, Liviu Cotrău, Mircea Crăciun), traducerea în engleză a operelor literare românești semnificative (Cristina Tătar, Ioan A. Popa), gramatică engleză și pragmatică (Mihai Zdrenghia, Ecaterina Popa, Dorin Chira, Angela Ivaș), teorie literară, semantică, istoria limbii (Ștefan Oltean, Sanda Berce, Adriana Todea, Alina Preda), politologie, relații internaționale, interpretariat (Corneliu Nicolescu), multiculturalism și literatura postcolonială (M. Mudure, Carmen Borbely), medievalistică și literatura renașterii (Ioan Crețiu, Lucian Dunăreanu), studii irlandeze (Liviu Cotrău, Adrian Radu, Rareș Moldovan), metodologia predării (Ecaterina Popa, Anamaria Florescu), poezie modernă (Liliana Pop, Octavian More, Ioana Sasu). O tânără generație deosebit de talentată și de bine instruită asigură viitorul acestei Catedre, care, ne place să credem, se numără printre cele ce au construit ceva în spiritualitatea transilvană. ■

Programe Master la Catedra de Limba și Literatura Engleză

Ecaterina Popa

Introduse în structura învățământului postuniversitar din cadrul reformei învățământului superior începută în anii 1990 **Programele Master** și-au câștigat un statut bine definit în cadrul Universității, atât la nivel de facultăți, cât și de catedre

Ce se urmărește prin programele Master ?

Compatibilizarea învățământului postuniversitar românesc cu învățământul european și american în contextul realizării unui echilibru între cerințele unui învățământ dinamic și flexibil și potențialul intelectual și de studii al tinerilor absolvenți;

Aprofundarea cunoștințelor într-un anumit domeniu, bine delimitat, ce potențează profesionalismul și deschiderea spre alte forme de specializări post universitare;

Dezvoltarea competențelor de cercetare științifică în vederea potențării activității științifice pe tărâm românesc integrată în cercetarea științifică de calitate.

Ce programe Master oferă Catedra de Limbă și Literatură Engleză ?

Programele de Master în derulare oglindesc în primul rând specificul specializărilor oferite în timpul studiilor universitare, dar cu deschidere spre o abordare interdisciplinară ale unor fenomene lingvistice, literare și socio-culturale, rezultate din acumulările și tendințele observabile în lumea anglo-saxonă și nu numai, cu reverberații evidente în societatea contemporană.

Programele Master sunt centrate pe patru domenii:

- Tendințe Actuale în Teoria Limbajului
- Studii de Lingvistică și Literatură Americană
- Studii Culturale Britanice
- Studii Irlandeze

Prin aceste domenii se acoperă un spațiu geografic și tematic larg, cu accent pe fenomene caracteristice fiecăruia în parte, analiza și aprofundarea acestora construindu-se pe o bază teoretică solidă, cu ilustrații relevante ale segmentelor componente, în vederea stabilirii de conexiuni între acestea și realizarea unei imagini sintetice a spațiului cultural de limbă engleză.

Programele de Master se bucură de expertiză externă și de prestația didactică și științifică a unor cadre didactice de prestigiu care au beneficiat de specializări în domeniu și s-au validat pe tărâm științific cu contribuții remarcabile. În același timp, programele sunt o dovadă concretă a colaborării cadrelor didactice din universitate, din diferite departamente, în realizarea unor studii aprofundate transcurriculare.

Tendințe Actuale în Teoria Limbajului

Coordonator de program - Prof.univ.dr. Ștefan Oltean

Un program interdisciplinar care pornește de la acumulările teoretice din ultimele decenii din domeniul logicii, filosofiei și ale științelor cognitive, care au produs mutații în teoria limbajului la nivelul discursului / textului. Noile tendințe de la generativism și lingvistică cognitivă la semantica lumilor posibile și teoria actelor de

vorbire sunt relevante pentru a înțelege natura complexă a limbajului și ale manifestărilor lui.

Universitatea din Geneva - parteneră la realizarea programului.

2. Studii de Lingvistică și Literatură Americană

Coordonator de program - Prof.univ.dr. Virgil Stanciu

Modulele componente ale programului au ca scop reflectarea spiritului american în literatură și civilizație prin conștientizarea modului în care realitățile socio-istorice, caracterul multi-etnic și multicultural al societății americane, precum și mozaicul confesional american conturează trăsăturile specifice culturii americane și sunt oglindite în imaginarul american. Modulele de lingvistică completează tabloul complex al contribuțiilor americane la dezvoltarea acestei științe.

Studii Culturale Britanice

Coordonator de program - Prof.univ.dr. Mihai Zdrenghea

Acest program, cu un caracter preponderent interdisciplinar și profund analitic, are ca prim obiectiv crearea unui context propice pentru studierea culturii britanice și stabilirea unui cadru prin care o societate complexă se definește și se reprezintă pe sine prin limbă, text, imagine, practici sociale și politice. Studiile culturale se bazează pe disciplinele tradiționale de cultură și civilizație, dar și elemente de studii de media sau critică culturală punctează noile teorii în

domeniul socio-cultural și rolul lor în definirea societății britanice contemporane.

Instituții partenere: Universitatea din Odense, Danemarca;

Universitatea din Manchester, Anglia
Universitatea Strathelyde, Scoția
Consiliul Britanic din România

4. Studii Irlandeze

Coordonator de program - Prof.univ.dr. Liviu Cotrău

Programul este construit pe module care vizează elemente de istorie și politică irlandeză, limbă, literatură, media, teatru și film, ceea ce permite formarea unei imagini relevante a specificului irlandez în spațiul anglo-saxon. În același timp, un obiectiv central al programului este dezvoltarea competențelor de cercetare științifică prin metode și instrumente de lucru adecvate.

Instituții partenere: University College, Dublin
Institute of Irish Studies, Belfast
Fundația Culturală Irlandeză - România

Programele **Master**, datorită deschiderii pe care o oferă în interdisciplinaritate, se adresează studenților absolvenți de diferite specializări, de la filologie, istorie, științe politice, de la matematică sau geografie.

Având în vedere că aceste programe sunt predate cu preponderență în limba engleză, criteriul de admitere este în primul rând cunoașterea limbii engleze.

Studiile doctorale între cercetare și comunicare

Petronia Petrar

Universarea Catedrei de Limba și Literatura Engleză a Facultății de Litere este și martora efortului de aliniere la standardele educaționale occidentale din cadrul programelor de reformă academică din ultimii ani, care au presupus apariția pe scena universitară românească a unui (relativ) nou tip „studios” – doctorandul cu frecvență. Propunem aici o perspectivă din interior asupra acestuia, care, deși inevitabil incompletă, încearcă să puncteze câteva aspecte importante.

În primul rând, ca întregul sistem educațional românesc, studiile doctorale se doresc a fi într-un stadiu de transformare radicală, a cărui rezultat pe termen lung să fie instituționalizarea și la noi a unei etape obligatorii în formarea academică. Ca orice concept relativ nou implementat, această tentativă implică, după cum era de așteptat, confruntarea cu o serie întreagă de dificultăți, dintre care mai vizibile și mai presante pentru tânărul aspirant la statutul de doctorand par a fi două, situate la poli oarecum opuși ai spectrului. Ele sunt modelul (în mare măsură concurențial) al universităților de peste hotare și relativa lipsă de informare în rândurile publicului larg. Problema devine astfel una pragmatică – cum poate fi convins absolventul să ignore greutățile de tot felul și, mai nou, ineditul pericol al supracalificării, pentru a porni în aventura studiilor doctorale?

Perpetuarea, consolidarea și evoluția în timp a acestora presupune nu doar tentativele de atragere

a unei elite de proaspeți absolvenți, ci și intrarea conceptului respectiv în imaginarul colectiv, cel puțin în mentalitatea curentă a studenților din rândurile cărora se vor recruta noii doctoranzi. La noi, unde conceptul anglo-american de „postgraduate studies” (incluzând studiile de masterat și de doctorat „full time”) a început să pătrundă destul de recent, cu viteza și aria de circulație încă limitate la un mediu academic, doctorandul cu frecvență își păstrează un statut destul de ambiguu. Statut care se perpetuează de cele mai multe ori și la nivelul elementului definitoriu al programelor doctorale: acela că participanții sunt în același timp studenți (prin inserarea în școlile doctorale), cercetători (focalizați pe subiectul relativ restrâns al viitoarei teze) și cadre didactice – cel puțin în cazul unor departamente, dintre care face parte și Catedra de Engleză – (predând în regim de seminar sau „curs practic”).

Dincolo de clasică specializare în subdomeniul de studiu al tezei, așa-numita școala doctorală permite întâlnirea și comunicarea cu interese dintre cele mai diverse de cercetare și instruire. Nu se poate nega faptul că din anumite puncte de vedere, ar fi poate mai de dorit uneori ca grupele de studiu să reunească doctoranzi cu ținte de cercetare mai apropiate, evitându-se astfel dispersarea activităților și discuțiilor, ca și a modalităților de evaluare. În contextul actual însă, inițiativa are două avantaje majore. În primul rând, fundamentează o structură de studiu oficială, consolidând ideea că doctoratul reprezintă nu o activitate marginală, elitistă și izolată, ci un stadiu necesar și conștient în evoluția profesională. În al doilea rând, permite contactul cu surse variate de informație, depășind cadrul catedrei respective – sens în care acționează și examinările publice periodice stipulate de programul individual de pregătire al fiecărui doctorand, privite ca surse de pregătire multidisciplinare.

În plus, modelul de program doctoral

practicat la Catedra de Engleză are avantajul de a pune în contact direct cele două așa numite nivele de studii academice (licență și doctorat) la modul mai abrupt decât se întâmpla înainte. Activitatea didactică a doctorandului presupune elaborarea de *syllabus*-uri și materiale didactice, predarea efectivă și, nu în ultimul rând, notarea. Cel mai benefic efect ar putea fi numit „*auto-conștientizare*”: pus dintr-o dată în situația nu numai de a-și împărtăși cunoștințele cu un public ale căror așteptări nu iau, în considerare, cu inocență, scurta istorie academică a persoanei de la catedră, dar și de a stabili standarde de evaluare, doctorandul se vede confruntat cu propriile limite și capacități, ca și cu probabila manieră în care îi este evaluată activitatea sa de cercetare. Desigur, nu sunt rare cazurile care necesită un efort considerabil (definit ca un amestec prețios de informare, diplomație și multă dedicație) din partea doctorandului pentru a menține balanța între *persona* didactică și aceea de învățăcel. Dar, pe scurt, brusca autoritate ca (în proprii ochi incertă la început) „sursă de cunoaștere” creează conflicte interioare și exterioare care pot duce la consolidarea unei necesare deontologii și a conștiinței apartenenței la o „castă” profesională, întemeiată pe propriile reguli și „jocuri de limbaj”.

Există și consecințe al căror caracter benefic poate părea mai puțin clar la început, dar cu un ridicat grad de probabilitate ca pe termen lung să se dovedească foarte util: extinderea, vrând-nevrând, a ariei de interes intelectual – aproape invariabil activitatea de predare depășește limitele temei de cercetare. Chiar dacă pare neașteptat, folosesc aici cuvântul „util” dintr-o perspectivă pur pragmatică, în vederea viitorului profesional al doctorandului, „condamnat” în 80% din cazuri la o carieră didactică, pe un fundal de reformă educațională care presupune din ce în ce mai mult flexibilitate și adaptare la schimbări rapide.

Despre coincidențe, traduceri sau la ce folosește literatura

Sanda Berce

„Omul este o trestie, cea mai fragilă din natură, dar este o trestie gînditoare”
Blaise Pascal

În ultimul an al mileniului doi, în seara de octombrie a decernării Premiului Booker 2000, cel desemnat să o facă, Ian McEwan – copilul rău al romanului britanic contemporan – cum mai este numit cîștigătorul aceluiași premiu, pentru romanul *Amsterdam*, anunța unei săli ce aștepta cu sufletul la gură hotărîrea juriului că, în era vizualului și a realităților simulate, a realităților virtuale, a PC-urilor din ce în ce mai sofisticate și a GPS-urilor ce îți indică poziția în spațiu și timp, într-o lume a altor limbaje decît cel ce transmite gîndul prin cuvînt, juriul a hotărît acordarea Premiului Booker unei cărți care tematizează importanța cuvîntului. Anunțînd vestea că romanului scriitoarei canadiene, Margaret Atwood, *Asasinul orb* (*The Blind Assassin*) i s-a atribuit premiul, Ian McEwan nici nu bănuia ca anunțase o schimbare de paradigmă în evoluția romanului contemporan, de expresie engleză. Căci romanul

acesta, dincolo de a fi o istorie a Canadei secolului XX, face auzită vocea unei bătrîne doamne care se întreabă *de ce și pentru cine* scrie. Răspunsul îl primește cititorul urmînd cărările sinuoase ale narațiunii. Obligat la complicate ipostaze de lectură pentru a le reface, cititorul acceptă provocarea venită din partea unui Autor ce își impune cu autoritate prezența formalizată în textul narațiunii. Cît despre Atwood, aceasta, primind premiul și mulțumind editorului și juriului, dedică premiul luat „cărții și lecturii, cititorilor și scriiturii”, adică Omului și imaginației sale active. „Chiar în acest moment, există *cineva*, *unde* care scrie o carte pentru Booker”, spunea atunci scriitoarea canadiană „și acestuia aș dori să-i spun ‘Succes, Noroc’, oriunde s-ar afla”.

Schimbarea de paradigmă în evoluția romanului britanic (și de expresie engleză căruia i se adresează Premiul Booker), vizibilă din ce în ce mai bine, din perspectiva anului 2006, se referă la un *parcurs complementar* (ce atenuază efecte și încurajează acțiunea) tuturor formelor de *e-communication* și de reprezentare virtuală – simulată a realității prin mass media. Romanul britanic, ce introducea, o dată cu anii optzeci, un discurs dominat de mitul economiei de piață, de economic și de politic – expresie a unui Individualism reînăscut și a unui Sine recuperate, se reîntoarce, la sfîrșitul anilor nouăzeci și dincolo de anul 2000 spre *sociologia relațiilor umane* (caracteristică a anilor șaizeci) și cea a *valorii conștiinței personale* (ce a dominat anii șaptezeci). Căci Sinele, aflat în

dificultate, declarat o *ficțiune* de multe teorii și doctrine, una mai ficțională decît sinele însuși, este stimulat să se autojustifice, printr-o realitate trăită, prin subiectivitate și prin eforturi complexe de a recupera experiența individuală.

De aceea, nu este o pură întîmplare faptul că, în anul 2001, Ian McEwan primește Premiul Booker al publicului pentru romanul *Ispășire* (*Atonement*), iar David Lodge se înscrie în concurs cu *Gînduri ascunse* (*Thinks*). În ambele situații, tema și pretextul este, de ce, oare, din nou, Sinele însuși ca obiect de studio, Sinele care se povestește *autojustificat*, printr-o realitate trăită, prin experiența identității. Cele două romane reconstruiesc individualismul prin subiectivitate și prin eforturi complexe de a recupera *experiența individuală, inițiativa, alegerea personală*. și, dacă, prin povestire, eroina celui dintîi, *Ispășire*, își face publică greșeala de a confunda viața reală cu viața ficțională învațînd pe propria-i piele ce în înseamnă etica scriiturii, ireversibilitatea propriilor acte și faptul că totul este reversibil doar în ficțiune, cel de al doilea, *Gînduri ascunse*, este o subtilă analiză a relației dintre trup și suflet, dintre cunoaștere și trăire emoțională, dintre știință și viață. Între *flexibilitatea minții* umane și Sinele individual (ce se auto-construiește prin interacțiunea cu Ceilalți și cu Lumea) și Inteligența artificială, reprezentată de sofisticate soft-uri, David Lodge preferă *stilul* – cel creat de om – experiența fenomenologică, ca „expresie a Persoanei I”, cea care și povestește trăirile,

întimplările, experiența. *Gîndurile sunt ascunse* pentru că sunt personale, individuale, ele sunt expresia unui stil- irepetabil, unic. Stilul este sursa diversității umane, iar aceasta se face simțită prin unicitatea, irepetabilitatea ființei umane. Prin urmare, diversitatea nu poate fi pusă sub controlul mașinii, adică a inteligenței artificiale. Complexitatea gîndirii umane, ca punct focal al acestui roman, este dovada superiorității individului asupra mașinii, asupra computerului: eficiența acestuia din urmă este sabotată de micul șoricel, o biată ființă și el, care rozînd cu sîrg cablul de alimentare, face imposibilă funcționarea unui server ce deservește Internetul unui Centru de științe Cognitive. Eveniment banal, în sine, dar mareț în semnificație.

Irepetabilitatea, unicitatea stilului, ce se revendică din trăirea- simțire, din experiența proprie, din cunoaștere și căutare, face din romanul britanic al ultimelor două decenii ale secolului XX și primii ani ai secolului XXI o experiență de scriitură și de lectură unică. Scriitorul britanic, devenit autor al unor "istorii personale", variante locale, uzurpatoare de Istorie, ridică probleme serioase legate de *istorie ca narațiune* a unor evenimente trecute și de rolul de *arheologie a ficțiunii*. Scriitorii anilor opteci și nouăzeci au preferat o nouă tipologie romanescă ce are în vedere două aspecte: tendința de a marca prin varii mijloace *permeabilitatea convențiilor literare* și interesul crescînd pentru *narațiunea retrospectivă* ca modalitate de a revizita (intertextual) scriitori și scriituri, stilul și epoci sau propriul trecut, printr-un efort al memoriei de a *recupera*, dacă nu de a acapara totul, de a nu risipi nimic din ceea ce este omenesc și de a face din roman arheologie. Emblematică evoluție a unui roman înspre resorturile memoriei activate de om, într-un suprem efort de a demonstra că el, omul, este viu și puternic, că mai are multe de așternut pe hirtie, prin jocuri ale gîndului și amintirii numai de mîntea lui pastrate, în era informațiilor audio-video transmise în timp real.

La începutul anilor optzeci, Graham Swift și Julian Barnes aleg să se joace cu istoria și cu ficțiunea, întorcîndu-se, de fapt, la povestire. Printr-un joc complex, de tip cauză-efect, în *Waterland* (1983), Graham Swift pledează, într-o manieră indirectă pentru reconsiderarea auctorialității în roman. După cum, un an mai tîrziu, în *Papagalul lui Flaubert*, Julian Barnes dezbate problema *Autor(ității)* în raport cu cea a (auto) *biografiei*, a memoriei și a arhivării datelor despre vieți și oameni, o relație între istoricul, critical literar și Autor-Scriitor, acesta din urmă devenit personajul tramei pe care primii doi o imaginează. *Papagalul lui Flaubert*, prin originalitatea formulei și tipologiei create poartă cu sine încărcătura unei revelații: aceea că afirmă clar primatul individualității și a individualismului, în cel mai adevărat și pozitiv sens al cuvîntului, preocuparea pentru indivizibilitatea, unicitatea persoanei, într-o lume supusă tăvălugului uniformizării. De aici și interesul pentru *renașterea povestirii* și povestitorului, indiferent de măștile sub care acesta apare. Prin urmare, "într-un veac al istoriei" (ca să-l cităm pe Rushdie), în anul în care, de cealaltă parte a oceanului, Fukuyama decreta "sfîrșitul istoriei" și "moartea ultimului Om", în anul 1984, cel devenit un titlu de roman, Julian Barnes publica *Papagalul lui Flaubert*. Acțiunea și consecințele acesteia se circumscriu aceluiași spirit prin care *voinței de putere* i se substituie *voința de cunoaștere*, romanul punînd în ecuație, într-o altă formulă, relația dintre Adevăr-Istorie și Ficțiune, glosînd, de această dată, pe marginea textualizării în istoria și în critica literară.

În primăvara anului 2002, doua evenimente editoriale remarcabile sunt raspunsul simbolic, atitudinea intelectuală, singura posibilă împotriva jocului politic cu natura umană. Astfel, dacă romanul lui George Orwell, *1984*, publicat la sfîrșitul celui de al doilea război mondial precum și *Minunata lume nouă* (*Brave New World*), romanul-parabolă scris de Huxley în anul 1932, fac amîndouă obiectul unui pretext fiind punctul de plecare a unei pledoarii pentru umanitate și pentru *natura umană* în Viitorul nostru post-uman al filozofului american Fukuyama, romancierul britanic David Lodge publică *Conștiința și romanul* (*Consciousness and the Novel*) o carte-pledoarie pentru *valoarea literaturii* într-un veac al științei și pragmatismului.

În Statele Unite Francis Fukuyama publică *Viitorul nostru post-uman: consecințele revoluției biotehnologice*. Scopul cărții este acela de a argumenta valabilitatea ipotezei lui Aldous Huxley și anume aceea că, în societatea contemporană, cea mai importantă amenințare vine dinspre știință și ale sale "biotehnologii", prin posibilitatea acestora de a modifica și de a altera natura umană. Prin urmare, natura umană, se afirmă, există, nu este numai un concept plin de semnificație, ci este aceea care asigură *stabilitatea și continuitatea* experienței noastre ca specie. În Marea Britanie, publicarea *Conștiinței în roman* atrage atenția asupra relației dintre biologie, neuro-științe, inteligența artificială și literatură. Explorînd conștiința umană, considerată de prea multe ori "o zonă marginală a științei și un subiect predilect al literaturii", Lodge investighează modalitățile de explorare a conștiinței umane în literatură, în raport cu noile descoperiri ale științelor cognitive și a altor discipline conexe. Întrebarea pe care o pune, cu insistență, este dacă literatură, romanul este o expresie a conștiinței scriitorului, dacă aceasta se schimbă, de-a lungul timpului, dacă se modifică sub influența altor medii (cum ar fi filmul și critica literară). Unicitatea, singularitatea și mecanismele misterioase ale minții umane, de neînțeles pentru profani, fac din investigarea conștiinței una asupra a *ceea ce ne face oameni*, iar din *literatură o înregistrare scrisă a activității conștiinței umane*. și de această dată, idea că stilul este o expresie a unicității și singularității, că poate fi o expresie a Sinelui care, la rîndul său *nu este o ficțiune*, o iluzie, un construct, un mit, se repetă obsesiv, este demonstrată cu argumente.

Iar singularitatea, unicitatea naturii umane exprimată prin stil, amestec de trăire-simțire, de cunoaștere, intuiție și un acut simț al limbii face din traducătorul romanelor lui Ian McEwan, David Lodge și Julian Barnes, pe care le-am amintit, un artisan al transferului cuvîntului, imaginii, ideii, pe scurt a literaturii- văzută ca înregistrare a cuvîntului ce exprimă imagini, gînduri, idei, conștiință și viață, afectivă și mentală, într-o altă limbă. În anii nouăzeci și după anul 2000, cultura romană s-a îmbogățit prin traducerea unor astfel de romane și a multor alora, pe care ne luăm libertatea să le pomenim: David Lodge- "Schimb de dame", "Gînduri ascunse", Ian McEwan- "Cîinii roșii", "Amsterdam", "Inocentul", "Ispășire", Julian Barnes- "Papagalul lui Flaubert", William Trevor- "Călătoria Felicie". Nu este, o coincidență faptul ca traducătorul însuși este un cunoscător al literaturii în cauză, ca cititor și profesor de literatură engleză și americană. Căci lui Virgil Stanciu, romanul britanic contemporan îi datorează paginile traduse cu sensibilitatea celui care cunoaște (trăind-o) limba în care s-a născut și pe care o îmbogățește forțînd-o să exprime o altă limbă, limba engleză:

"N-am intenția să vă invit să-l urmărim în această călătorie. O astfel de concepție despre suflet i s-ar părea astăzi fantezistă chiar și unui creștin habotnic. Dar idea creștină a sufletului este compatibilă cu idea umanistă a sinelui, vreau să spun, cu sentimental identității personale, cu idea că *viața mentală și afectivă* a unei persoane are *unitate, o extindere temporală și o responsabilitate etică*, uneori numite, cu un singur cuvînt, *conștiință*[...]. Vreau să cred în continuare în idea tradițională a *sinelui autonom*. Multe dintre lucrurile pe care le prețuim la civilizație par să depindă de această idee, de exemplu legile și drepturile omului, inclusive dreptul asupra proprietății individuale".(Ian McEwan, *Ispășire*, traducere în limba romană, Virgil Stanciu, Editura Polirom, Iași, 2003, subl.noastră).

Studii multiculturale și postcoloniale la Cluj

Mihaela Mudure

Catedra de engleză de la Facultatea de Litere a Universității Babeș-Bolyai oferă seminarii și cursuri cu tematică multiculturală și postcolonială începând cu deceniul zece al secolului trecut. Înainte, însă, de introducerea în programa de învățământ a unor materii specifice, cum ar fi *Poezia canadiană* (prof. Liviu Cotrău) sau *Literaturi etnice, Multiculturalismul American* (conf. Mihaela Mudure), membrii catedrei de engleză și-au manifestat interesul pentru acest nou domeniu al studiilor de limbă engleză prin prezentarea unor comunicări științifice la reuniuni naționale și internaționale, realizarea unor traduceri, sau prin proiecte de cercetare în cadrul Programului Fulbright sau al Programelor culturale finanțate de Canada.

Anvergura internațională a studiilor multiculturale și postcoloniale avea nevoie de climatul de libertate și democratizare a societății românești de după 1990. Recunoașterea faptului că literatura de limbă engleză nu se scrie doar la Londra sau la New York era, în sine, o subversivă lovitură dată centralismului atât de drag dictaturii. Cât privește valorile multiculturalismului american, ele nu puteau fi subiect de discuție academică în condițiile național-comunismului care exulta declamând un discurs patriotard în care diferența era suflată în unitatea de granit a întregului popor în jurul conducătorului său politic.

Pe lângă contextul politic și cultural în care s-au dezvoltat și se dezvoltă studiile multiculturale și post-coloniale la Catedra de engleză a Universității Babeș-Bolyai, există și un specific al abordărilor transilvănene în acest domeniu. Transilvania însăși are o extrem de bogată istorie multiculturală, pluri-etnică și multiconfesională. Fără îndoială, teoretizarea americană a multiculturalismului pornește de la niște realități specifice Lumii Noi: cultul individualismului, emigrația. Dar abordarea multiculturalismului american, ca termen de comparație și nu ca model unic, găsește un teren extrem de fertil printre studenții și cadrele didactice Catedrei de engleză a Universității Babeș-Bolyai. Universitatea clujeană este ea însăși un model de instituție educațională multiculturală care tinde spre armonioasă integrare a minorităților și nu spre separatism. Comparația situației romilor din România, de exemplu, cu a populației de culoare din SUA poate fi sursa unor studii multiculturale comparative de mare interes și actualitate politică și culturală. Modelele americane de integrare nu pot fi identice cu cele românești, dar ele pot servi ca bază de studiu. Apariția noilor minorități (arabi, chinezi, etc.) ca urmare a fluxurilor transnaționale și a globalizării pune probleme cu care România, devenită țară-țintă a emigrației, nu s-a mai confruntat la o scară atât de semnificativă. În acest context, lecția multiculturalismului american este extrem de importantă, nu pentru a fi repetată, ci pentru evitarea greșelilor făcute de alții și pentru consolidarea unei culturi a toleranței și deschiderii față de Celălalt.

Studiile postcoloniale valorizează marginalitatea lumii anglofone și dau adevărata dimensiune a limbii engleze ca veritabilă *lingua franca* a lumii contemporane. Cum Transilvania și România au fost supuse ele însele de-a lungul istoriei unor impunerii politice și culturale, ele pot fi exemple relevante pentru bogatul potențial al

marginii. O serie de noțiuni din teoria post-colonială, cum ar fi orientalismul, hibridizarea, imitația, pot duce, dacă sunt aplicate nuanțat și cu măsură, la o înțelegere mai complexă a realităților românești. Cu alte cuvinte, în practica anglisticii clujene, întocmai ca în studiile multiculturale, dimensiunea comparativă a studiilor post-coloniale se întâlnește și o completează pe cea strict informativă.

La 50 de ani de activitate neîntreruptă și 87 de ani de la înființare, Catedra de engleză a Facultății de Litere de la Universitatea Babeș-Bolyai se dovedește a avea, în egală măsură, respect pentru tradiție, îndrăzneală și apetit pentru nou.

Studii de gen la literele clujene

Carmen Bujdei

În perioada postbelică, studiile academice de gen din Occident au pornit de la constatarea că majoritatea reprezentărilor culturale acreditate de civilizația europeană sunt marcate de stereotipizări masculinizante. Ele reflectă o cutumă socială și politică în care femeia este obiectivată ca „al doilea sex”, așa cum observa Simone de Beauvoir, analizând retorica publică și culturală a secundarului. Către finele anilor '60 și începutul deceniului următor, câteva feministe de peste Ocean, cu poziții universitare stabile și bine apreciate, au inventariat scrupulos întreg arsenalul de reprezentări clișeizate ale identității de gen. Acestea acoperă un teritoriu semantic foarte vast, de la imaginarul domestic depreciativ la unilateralizările specifice din perimetrul literaturii și al culturii, unde exemplul istoric arată (a se vedea cazul lui George Eliot) că pentru a surmonta prejudecățile de gen ale publicului cititor trebuie să recurgi la disimularea identității tale de femeie.

Studiile academice de gen s-au născut, așadar, pe fondul emancipării canonice din anii '60, în

care contracultura, mișcarea de emancipare rasială și studiile culturale au facilitat legitimarea unor noi perspective de valorizare alternativă, axate pe ideea articulării diferențelor specifice dintre sexe, și nu pe omogenizarea lor. O „poetă” – susțineau aceste teze – poate fi, la nivel imaginar, psihic și lingvistic, cu totul altceva decât un „poet”, termenul-umbrelă care unea până atunci femeii și bărbații deopotrivă. Într-un mod similar, s-au analizat sensibilitățile specifice de gen, reprezentările diferențiate ale corporalității, sau imaginarul erotic specific, a căror extremă se regăsește azi în reflexele culturale și literare ale homoerotismului („gay studies”).

Michel Foucault a împrumutat acestor preocupări obsesia metodologică pentru „retoricile opresive”, construite peste tot în Europa modernă pe paradigme prioritare masculine. Pentru a le denunța, deconstruindu-le, feministe „celui de-al doilea val” (Betty Friedan, Kate Millet, Shulamith Firestone) au transformat handicapul retoric în putere, lansând, prin coalizare internațională, marea mișcare a „feminismului militant”, care s-a distins, dincolo de câteva lucrări academice de mare calibrul, prin capacitatea de a leza habitudinile adormite, propunând titluri-șoc, precum cel al lui Germaine Greer, *Femeia eunuc*.

În consecință, interesul teoretic al catedrelor noastre universitare de limbi străine pentru studiile de gen este un fenomen academic de sincronizare foarte firesc cu tendințele majore din

Occident. Identitatea de gen – susțin aceste studii – este un construct cultural profund diferențiator: a recunoaște această diferență presupune și deconstruirea, fără anxietăți parțializatoare, a canoanelor culturale hegemonice. Astfel, studiile de gen se înscriu în mod firesc în sintaxa culturală a postmodernității, în impunerea căreia catedrele universitare de limbi străine de la noi au jucat un rol mai însemnat decât suntem de multe ori dispuși să recunoaștem.

A face studii de gen în România de azi, cum se întâmplă și la Catedra de engleză a Facultății de Litere din Cluj, înseamnă privilegiul de a lucra într-un domeniu academic de pionierat, ale cărui fundamente se așează abia acum. Nimeni nu va pași aici pe un drum bătătorit dinainte, ceea ce înseamnă că asistăm și la recontextualizarea canonului cultural autohton, proces care se face din mers, însă cu rezultate uneori impresionante. A face studii de gen în România de azi (aceasta a fost, până nu de mult, situația cam peste tot în lume) înseamnă și forța lăuntrică de a trece peste zâmbetele ironice ale scepticilor. Interesul pe care îl manifestă studenții noștri, cât și posibilitățile de continuare a studiilor peste hotare, care li se deschid în acest domeniu, demonstrează că orice astfel de scepticism este anacronic.

“Revenind în România, după 20 de ani, pot să spun că m-am întors într-o cu totul altă țară”

Larry Gerber, jurnalist american

În perioada 6-12 martie 2006, Secția de Jurnalism a Universității “Babeș-Bolyai” a fost vizitată de cunoscutul ziarist american, Larry Gerber, bursier în România al Fundației Knight International Press (septembrie 2005 - iulie 2006). Jurnalistul american a susținut aici mai multe cursuri și seminarii, a purtat discuții cu studenții și cadrele didactice ale secției, a acordat câteva interviuri presei locale.

Larry Gerber (n. 1947) are o experiență jurnalistică impresionantă. În perioada 1980-1986 a fost șeful biroului Agenției Associated Press pentru Europa Centrală și Balcani, cu sediul la Viena, aceeași funcție având-o pentru birourile Agenției Associated Press din New York (1977-1980), Bonn (1980-1981), Stockholm (1986-1989) și Los Angeles (1989-1993). În această calitate, a transmis corespondențe de la mari evenimente ale secolului XX: prima întâlnire dintre Reagan și Gorbaciov, criza ostaticilor din Iran, vizitele Papei Ioan Paul al II-lea în diferite țări, jocurile olimpice de la Moscova sau Sarajevo, acordarea premiului Nobel, alte evenimente importante. În perioada 1999-2004 a fost redactorul-șef al revistei *Emmy*, editată de U.S. Academy of Television Arts & Sciences in Los Angeles. În ultimii ani a lucrat, în calitate de consultant, în Afganistan, Armenia, Macedonia, Republica Moldova. A fost director de știri la un post de radio din Vail, Colorado, fiind și fondatorul revistei *Vail*. Este coautor și editor al volumului de memorii *Before You Come Along*.

— *Dragă Larry, între 1981-1985 ai fost, așadar, șeful biroului pentru Europa Centrală și Balcani al Agenției Associated Press. Ce amintiri ai din acea perioadă despre România, care se afla atunci în plină dictatură ceaușistă?*

— Atât pe plan personal, cât și pe plan profesional, a fost una din cele mai bune perioade din viața mea. Mi-a fost dată o mare libertate editorială. Nu numai că acopeream știri generale, dar am ajuns să particip la diverse acțiuni speciale, care m-au purtat printr-o mare parte a Europei. Pe lângă faptul că îmi vedeam fiica crescând, cel mai bun lucru a fost că am avut posibilitatea să cunosc și să lucrez cu câțiva reporteri curajoși din aceste țări, inclusiv din România.

În acea perioadă, americanii vedeau “blocul comunist” ca o entitate monolitică. În reportajele mele, am încercat să îi arăt diversitatea culturală și economică, nu numai între diferitele țări ale blocului, ci și între zone ale aceleiași țări. De exemplu: cum se diferențiază viața unui țaran fermier din Transilvania, față de viața unui funcționar din București; cum își rezolva fiecare problemele, cum avea fiecare un stil de viață diferit etc.

Autoritățile comuniste din fiecare țară aveau, de asemenea, atitudini diferite. Poliția din Ungaria

a fost deseori prietenoasă, iar în Cehoslovacia am fost asaltat fizic de două ori de către poliția de acolo. La fel s-a întâmplat și în Iugoslavia de câteva ori, însă pretutindeni pe unde mergeam, mă simțeam sub supraveghere.

Deși Securitatea românească avea o notorietate negativă, nu am fost rănit sau amenințat niciodată aici. Pentru colegul meu român, a fost o poveste diferită însă: el a trebuit, eventual, să emigreze din cauza amenințărilor făcute de Securitate asupra sa și a familiei sale. Era o mare pierdere pentru România, pentru că acum el ar putea fi un mare editor în New York.

România îmi părea mult mai izolată față de alte țări central-europene. Oamenilor de aici le era tăiată orice legătură cu știrile exacte și adevărate, ceea ce îi făcea mai suspicioși față de reporterii străini decât față de cei din propria lor țară. Era un climat de frică, pe care nu l-am mai văzut în altă parte. Și, după cum știm cu toții, viața de zi cu zi era extrem de grea pentru români, când era vorba de necesități zilnice și elementare, precum mâncarea și căldura.

Accesul la informații era extrem de dificil în România. Întotdeauna rugam pe cineva de la ministerul de resort să îmi mijlocească un interviu cu cineva care îmi putea spune versiunea “oficială” despre un anumit eveniment. Uneori primeam interviul, alteori - nu. Însă trebuia să încerci oricum, pentru a menține un echilibru.

Întotdeauna îmi făceam griji pentru sursele mele “neoficiale”. De multe ori, stând în casa mea din Viena, în siguranță completă, mă întrebam ce s-a întâmplat cu oamenii aceia după ce apăreau articolele mele. Am avut mereu o dilemă etică între a le proteja numele și a da cititorilor destulă informație ca să poată evalua comentariile. Din fericire, există linii de ghid extrem de largi când vine vorba despre surse neidentificate. Personal, cred că de multe ori este mult mai bine ca un cititor să fie informat cum trebuie în legătură cu faptul că o sursă trebuie protejată, decât dacă i-ar ști pur și simplu numele.

— *Ai lucrat, ca jurnalist, în diferite zone de conflict (Afganistan, Iugoslavia, Armenia etc.). Ce rol joacă mass-media într-un asemenea context?*

— Mai întâi aș vrea să fac o precizare: am acoperit, într-adevăr, violența civilă, atacuri teroriste și dezastre naturale, dar niciodată războiul. În Afganistan am editat știrile transmise de reporterii de pe teren, dar în momentul aflării mele acolo, situația militară era relativ stabilă, iar eu eram în siguranță în biroul meu din Kabul. În timpul conflictului din Iugoslavia, lucram în California de Sud. Deci voi răspunde la întrebare dintr-o poziție mai puțin obiectivă.

Cred că munca reporterilor de război e critică și devine din ce în ce mai periculoasă și importantă. Guvernele au învățat să controleze comunicațiile dintr-o zonă de război, ceea ce înseamnă că ele controlează informația. Reporterii nu pot schimba asta singuri, doar votanții pot. Dacă oamenii dintr-o țară democratică insistă, atunci agențiile de știri oneste le vor da informația adevărată și completă, cu care pot să evalueze comportamentul guvernelor. Oamenii de acasă, cei din fața televizorului sunt, până la urmă, cei care pot opri cenzura.

— *Ai participat, ca jurnalist, la evenimente cruciale ale secolului XX, cum ar fi: prima întâlnire dintre Reagan și Gorbaciov, criza ostaticilor din Iran, vizita marelui Papă Ioan Paul al II-lea în diverse țări etc. Nu te-au copleșit aceste evenimente epocale? Ai putut fi întotdeauna obiectiv și detașat în reportajele tale?*

— Chiar dacă sună paradoxal, cu cât e mai

importantă știrea, cu atât încercă jurnaliștii să fie mai obiectivi. Ei știu că la un asemenea eveniment va fi prezentă toată presa, toți competitorii, iar cea mai mică greșală va fi pusă sub lupă. Așa că ei sunt nevoiți să fie extrem de atenți, chiar și atunci când lucrează în viteză. Desigur, marile știri și evenimente sunt, de cele mai multe ori, acoperite de către jurnaliștii mai experimentați, care știu să gestioneze o asemenea situație. Misiunea unui reporter poate să devină extrem de încărcată într-un timp foarte scurt. Deși ai avut un plan perfect, surprizele pot apărea oricând. Aici intervine experiența și educația ta jurnalistică. Dacă la un summit, de exemplu, una din părțile prezente face o declarație, trebuie să știi că nu poți să pierzi timpul încercând să scoți un răspuns de la cealaltă parte a summit-ului.

În cazul evenimentelor ca acelea pe care le-am menționat, nu conținutul știrii este acela care devine sufocant. și nu cred să existe vreun reporter experimentat, care să aibă timp să fie impresionat de vreo celebritate, de un politician sau de o altă figură publică, pentru că el trebuie să se concentreze la alte lucruri în momentul acela, cum ar fi acuratețea, echilibrul și, evident, un articol de calitate.

Ceea ce devine însă sufocant este faptul că uneori ești nevoit să lucrezi non-stop, fără somn, și să îți consumi toate energiile. Asta înseamnă că e foarte probabil să faci unele greșeli, de aceea este extrem de important să știi când să te odihnești. Marile evenimente sunt întotdeauna acoperite printr-un efort de echipă: în cazul în care tu ai nevoie de odihnă, trebuie să fie întotdeauna un coleg care să te înlocuiască.

— *De câteva luni, susții cursuri de jurnalism în București și la diverse universități din țară. Cum ai regăsit România, după aproape 20 de ani?*

— Venind de la Otopeni în București, în septembrie anul trecut, pentru prima dată după 1986, am fost șocat să văd drumurile pline de Peugeot, Renault, BMW, Volkswagen sau Volvo. “Ce s-a întâmplat cu toate Daciile?” l-am întrebat pe șofer. Mi-a arătat un Logan...

Străzile, pe care le știam negricioase și întunecate, erau acum luminate de neonele diverselor firme care au apărut între timp. Băcăniile erau pline de pâine și nimeni nu mai stătea la cozi imense. Nimeni nu m-a mai tras la

o parte să îmi ofere valută la schimb, de trei ori mai scumpă decât cursul oficial. Acum banii se schimbau la case de schimb organizate, care aveau pe ușă semne mari, care ofereau valută mai ieftină decât cursul oficial.

Am văzut oameni umblând pe stradă, zâmbind, râzând. Auzeam cum sună clopotele bisericilor. Vedeam ziare cu titluri de o jumătate de pagină, criticând guvernul. La televizor rula peste 50 de canale diverse. Pot să spun că m-am întors într-o cu totul altă țară.

Sigur, acelea s-au dovedit a fi în unele cazuri prime impresii false. De atunci, am avut ocazia să vorbesc cu numeroase persoane și am aflat că mai există încă o groază de probleme. Încă nu sunt destui bani ca să duci o viață confortabilă.

Oamenii încă vorbesc de corupție, atât la nivel înalt, cât și la cel de jos. Unii chiar au spus că problemele cauzate de comunismul excesiv au fost înlocuite de către problemele capitalismului excesiv.

Însă fără doar și poate, clasa de mijloc se întărește și crește pe zi ce trece. Fără doar și poate oamenii, în special tinerii, sunt extrem de mândri că trăiesc într-o democrație. Încă pesimismul e o stare generală, dar e contrast de tot mai mult optimism. Iar disperarea, care acum nu foarte mult timp era dominantă, aproape că a dispărut complet.

Nu mi-am închipuit că voi avea ocazia să vizitez Universitatea "Babeș-Bolyai", de exemplu, și că voi avea ocazia să vorbesc cu studenți care visează să își înceapă propria revistă, propriul ziar în care să scrie obiectiv și onest despre evenimente. Nu mi-am imaginat că ICJ (International Center for Journalists) din SUA mă va trimite la un birou al centrului din București, unde să găsesc oameni care discută despre reportajul investigativ și unde studenții lucrează la un ziar care îi reprezintă pe ei și care le exprimă ideile.

Bineînțeles, îmi închipuiam că, într-o bună zi, aceste lucruri vor exista în România, însă nu credeam că va fi așa curând. Câtă ironie în faptul că acum stăm la doar câteva blocuri de clădirea fostului sediu al Agenției Associated Press, unde eu și colegul meu trebuia să coborâm și să vorbim în șoaptă unul cu celălalt, într-o conversație privată.

— *Timp de câteva zile, ai avut ocazia să vizitezi municipiul Cluj-Napoca, Universitatea "Babeș-Bolyai", Secția de Jurnalism. Ce impresii ai trăit?*

— Catedra voastră și studenții voștri. ar trebui să fie mândri pentru ceea ce fac. La fel și plătorii de taxe. Lumea trebuie să înțeleagă că investițiile făcute acum vor aduce dividende serioase în viitor. Am fost în mod special impresionat de staff-ul de profesori. Eu sper ca lumea să înțeleagă ce muncă dificilă este cea de jurnalist și cât timp și efort trebuie să investești în ea.

Tehnologia implicată în redactarea știrilor e într-o constantă creștere în complexitate și jurnalistul are nevoie de ultimele instrumente. De aceea cred că sprijinul material pentru o facultate de jurnalism nu trebuie să vină doar de la guvern, ci și de la trusturile media și de la sponsori, care, în curând, vor avea nevoie de studenții voștri și de aceea îi vor cântă mai bine pregătiți.

Totuși, am observat un amănunt bizar. Secția de Jurnalism este sub "același acoperiș" cu Secția de Științe Politice. Nu o luați neapărat ca o critică, fiecare țară are propria modalitate de a-și rezolva problemele. Însă, după tradiția și mentalitatea mea, jurnaliștii și politicienii sunt adversari naturali. Când se întâlnesc, deseori este o confruntare. În cazul în care ei colaborează, știrile pot deveni propagandă, democrația va primi o lovitură. Din punctul meu de vedere, a încerca să combini jurnalismul cu științele politice este ca și cum ai amesteca apa cu uleiul!

Eu și soția mea am rămas încântați de Cluj-Napoca. E un oraș frumos, curat și prietenos. Istoria orașului, arhitectura sa sunt fascinante. Nu aș ezita să îl recomand ca un punct de vizită pentru oricine care trece prin România. Iar investitorii străini ar trebui să își îndrepte atenția mai mult către acest oraș, pentru că oportunitățile sunt nelimitate.

Unele aspecte m-au nedumerit, totuși. Sunt curios de ce lumea nu cunoaște "appeal"-ul turistic al Clujului și potențialul de investiție și afaceri al orașului. Singura insatisfacție a fost că unele muzee și obiective turistice erau închise pe termen nelimitat și nu părea că vor fi deschise în curând.

— *Ce sfaturi ai da jurnaliștilor în general, studenților de la jurnalism în special?*

— Absolvă facultatea și apoi caută o slujbă în jurnalism! Începe de jos, dacă trebuie (și probabil va trebui)! Arată că ești dispus să faci tot ce trebuie făcut, ca să scoți un articol de calitate! Dacă îți se cere să stai toată noaptea să răspunzi la telefoane, stai treaz toată noaptea și conformează-te! Mulțumește-te cu acest "privilegiu" pentru

moment! Răspunde cu entuziasm, nu lăsa telefonul să sune de două ori!

Dacă vrei să fii un jurnalist bun, ține un jurnal! Începe azi și scrie cel puțin 200 de cuvinte zilnic! Să nu pleci de acasă niciodată fără un caiet și un pix!

Găsește o specializare care te pasionează: sport, afaceri, știință, tehnologie, investigație etc.! Încearcă să devii expert pe domeniul tău și cultivă relațiile cu sursele de informație! Încearcă să vii cu trei idei de știri noi în fiecare zi și dă-le celor în măsură să le publice! Dacă ești refuzat, întreabă politicos editorul, ce ar trebui să faci pentru a îmbunătăți materialul. Scrisul e o meserie în care nu poți niciodată să știi tot, trebuie mereu să îți îmbunătățești.

Dacă nu poți să găsești o slujbă în domeniu, fă-ți-o tu! Adună-ți o echipă, caută investitori și pornește tu o revistă, un ziar sau un website! Fii gata să încerci lucruri noi și fii gata să lucrezi ore pline, pentru bani puțini!

Discută cu colegii tăi despre probleme etice! Încearcă să fii tot timpul obiectiv și corect și fii deschis la sugestii și opinii diferite!

— *Având în vedere impresionanta ta experiență de jurnalist, nu te-ai gândit să o transpui într-o carte, pentru a putea fi folosită în școlile de jurnalism?*

— Am luat în calcul această variantă și s-ar putea să o pun în practică într-o bună zi. Dar pe moment îmi place mai mult ficțiunea. După ce am scris despre evenimente reale timp de 40 de ani, este o provocare pentru mine să structurez o știre bună din imaginație. În momentul de față lucrez la două cărți, una cu tentă de istorie fictivă, iar cealaltă cu profil science-fiction. Elaborarea lor merge însă foarte încet, pentru că sunt mai tot timpul ocupat cu slujba mea "reală". Dar promit să încerc și îți mulțumesc pentru încurajare!

Dialog realizat de
Ilie Rad

Coordonatori:
Virgil stanciu
Ilustrația:
Wanda Mihuleac
pentru volumul « EST CRIS » de
Letiția Ilea

